دەنگدانی هەموومان ، سەلماندنی قەوارەی نەتەوایەتیمانە لە سەر ئاستی عیراق

لیستی هاوپەیمانی کوردستان

لیستی نیشتمانی دیموکراتی کوردستان

کوردستانی نوێ

سالی چواردەهەم-ژمارە (3571) هەینی 2005/1/14

No: 3571 Friday 14/1/2005

مێژووی پەیوەندییە نهێنییەکانی نێوان پشتیوانانی ئیسلامو ڕێکخراوی قاعیدە

نوسینی : حەسەن یاسین

بەڕێنمایی و لەژێر سەرپەرشتیی هۆبەی لێکۆڵینەوەی سیاسیی

سەنتەری لێکۆڵینەوەی ستراتیجیی کوردستان

ئەم بەرهەمە زادەی تاووتوێکردن و بەدواداچوون و شیکردنەوەی بڕێکی زۆری زانیارییەو پشت ئەستورە بەسەرچاوەی تایبەت و ئیفادەی هەندێ لەو ئەندامانەی گروپی پشتیوانانی ئیسلام کە لەماوەی ساڵ و نیوی رابردوودا لەسلێمانی و موسڵ و بەغداو کەرکوك لەلایەن دەزگای ئاسایشی حکومەتی هەرێمی کوردستان و هێزی نێودەوڵەتیی فرەڕەگەزو هێزەکانی گاردی نیشتمانیی عیراقەوە گیراون. جگە لەوە، لەهەندێ بواردا بۆ ساغکردنەوەو پشت راستکردنەوەی زانیارییەکان پشت بەپرنسیپی فرە سەرچاوەیی زانیاری بەستراو هەر زانیارییەك ڕێژەی لێ دڵنیابوونی کەم بوو، تا ئەوکاتەی ساغدەکرێتەوە خرایەلاوەو لەو شوێنانەی کەپێویستی کرد، سوود لەو دیکۆمێنتانە وەرگیرا کەهەڵوێست بەرامبەر بەڕوداوەکان وەردەگرن وەك نامە، فاکس، لێدوانی رەسمی، بڵاوکراوەو بەیاننامەی سەرکردەو حزبەکان.

بەشی سێیەم

بەرهەڵستکارانی ڕێککەوتننامەی تاران بزووتنەوەی حەماسیان دروستکرد

نەسکی دووەم

گروپی حەماس

ساڵی 1997 پاش مۆرکردنی ڕێککەوتننامەی تاران لەنێوان یەکێتیی نیشتمانی و بزووتنەوەی ئیسلامیدا کە تێیدا هەردوولا لەسەر چەند خاڵێکی گرنگ ڕێککەوتن وەك راگرتنی شەڕ لەنێوانیان و پابەندبوونی بزووتنەوەی ئیسلامی بەئیدارەی سلێمانیی حکومەتی هەرێمی کوردستان و بەشداربوونی لەکابینەی حکومەتدا، توندڕەوەکانی ناو بزووتنەوەی ئیسلامی مقۆمقۆی ئەوەیان دەستپێکرد کەئایا بەشداریکردن لەتەك یەکێتیی نیشتمانیدا لەحکومەتێکی عیلمانیدا لەڕووی شەرعەوە حەڵاڵە یان ناو ئایا ئەو وەزیرانەی خزمەتی ئەو حکومەتە دەکەن چیتر خزمەتی ئیسلامیان پێ دەکرێ یان نا.

مەلا عوسمان عەبدولعەزیزی رابەری بزووتنەوەی ئیسلامی لەچوار لاوە گوشاری دژواری لەسەر بوو. لەلایەك لەساڵی 1996دا رازی ببوو بەشداری لەو حکومەتەدا بکات کەپارتی دیموکراتی کوردستان لەهەولێر بەسەرۆکایەتیی دکتۆر رۆژ نوری شاوەیس پێکیهێنابوو، لەم سۆنگەیەوە پۆستی وەزاریی لەو حکومەتەدا بۆ حزبەکەی دابینکردبوو. بۆیە هەر نزیکبوونەوەیەکی مەلا عوسمان لەیەکێتیی نیشتمانی لێی رادەبینرا ببێتە مایەی گرژبوونی پەیوەندییەکانی لەگەڵ پارتی دیموکراتدا، وەك دواتریش هەر وای لێهات.

لەلایەکی ترەوە، یەکێتیی نیشتمانی تینی بۆ هێنابوو، چونکە زۆربەی هەرە زۆری بارەگاکان و قورساییی سەرەکیی حزبەکەی لەو ناوچەیەدا بوو کەحکومەتی یەکێتیی نیشتمانی بەڕێوەی دەبرد، ئەمەش دۆخێکی هەستیاری بۆ دروستکردبوو، چونکە هەر مامەڵەکردنێکی لەگەڵ ئەو حکومەتەدا کاری دەکردە سەر راستگۆیی پەیوەندییەکانی لەگەڵ حکومەتەکەی پارتی دیموکرات لەهەولێر. لەلایەکی دیکەوە، ئێرانییەکان پێیان باش بوو بزووتنەوەی ئیسلامی پەیوەندییەکانی خۆی لەسەر بنەمای رەچاوکردنی فاکتەرە جوگرافییەکان ڕێکبخاتەوەو بەهەڵوێستی خۆیدا سەبارەت بەحکومەتەکەی یەکێتیی نیشتمانیدا بچێتەوە. لەلایەکی ترەوە، مەلاعوسمان رووبەڕووی ناڕەزایییەکی زۆری رەهەندە هەرە توندڕەوەکانی ناو حزبەکەی خۆی ببووەوە کە داوایان دەکرد دەست لەجیهاد لەدژی یەکێتیی نیشتمانی هەڵنەگیرێ. بەڵام لەدواییدا مەلاعوسمان بڕیاری ئاشتبوونەوەی داو ڕێککەوتننامەکەی ئیمزاکرد.

ئەم ئاڵوگۆڕە سیاسییانە بەشێکی زۆری ئەندامە توندڕەوەکانی بزووتنەوەیان هاندا وازبێنن. ئەوانەی وازیانهێنا پێیان وابوو بزووتنەوە دەستبەرداری پەیامەکەی خۆی بووە کە بەرپەرچدانەوەی عیلمانییەتەو وایان دەڕوانییە بەشداربوونی بزووتنەوە لەحکومەتەکەی یەکێتیی نیشتمانی کە سات و سەودایەکە لەگەڵ لایەنێك کە تەنها شایستەی ئەوەیە شەڕی لەگەڵدا بکرێ نەك بەشداریی لەحکومەتەکەیدا بکرێ. وازهێنەرەکان لەو فاکتەرانە نەدەگەیشتن کە مەلاعوسمان عەبدولعەزیزیان هانداوە بەلای دۆستایەتیکردنی یەکێتیی نیشتمانیدا داشکێنێ و زیاتر لایەنە ئایدیۆلۆژییەکەیان بەلاوە مەبەست بوو کەهانی دەدان هەمو جۆرە سات و سەودایەك لەگەڵ لایەنە عیلمانییەکاندا رەتبکەنەوە.

زۆربەی ئەوانەی لەبەر ئەم هۆیە لەبزووتنەوەی ئیسلامی جیابوونەوە باوەڕیان وابوو کە بەکارهێنانی زەبروزەنگ تاکە ڕێوشوێنە بۆ دامەزراندنی ئیمارەتێکی ئیسلامی و ئەو حکومەتەی کە یەکێتیی نیشتمانی پێکیهێناوە حکومەتێکە نوێنەرایەتیی ئیسلام ناکات و دەبێ هەوڵی بێوچان بۆ رووخاندنی بدرێ.

ئەگەرچی لەسەرەتادا لەنێو ئەندامە جیابووەوەکاندا هیچ دیدێکی روون بۆ چۆنێتیی هەڵسوڕان پاش جیابوونەوە لەبزووتنەوەی ئیسلامی نەبوو، بەڵام دواتر وردە وردە بەشێکیان چوونە سەر ئەو باوەڕەی کە مادامەکێ ئەوان جێیان لەناو بزووتنەوەی ئیسلامی نابێتەوەو مادامەکێ بزووتنەوە دەستبەرداری پەیامی جیهادی خۆی بووە، دەشێ ئەوان ڕێکخراوێك بۆ گەشاندنەوەی بیرۆکەی جیهاد دروستبکەن.

ئەوانەی لەدەوری حەسەن سۆفی کۆبوونەوە، پاش تاووتوێکردنێکی زۆر چوونە سەر ئەو باوەڕەی کە پێویستە ڕێکخراوێکی ئیسلامیی تازە بۆ ئەنجامدانی ئەو ئەرکانەی کە بزووتنەوەی ئیسلامی ئەنجامینەداوە، پێکبێنن. ئەو ڕێکخراوەی زادەی تاووتوکردنەکە بوو، ناونرا بزووتنەوەی حەماسی ئیسلامی، ناوێك کە یارمەتیمان دەدات چۆنێتیی بیرکردنەوەی ئەم گروپە بەچاکی تێبگەین بەوپێیەی کەئەم ناوە لەناوی ڕێکخراوی فەلەستینیی حەماسەوە وەرگیراوە.

دەستەی دامەزرێنەر پێکهاتبوون لەحەسەن سۆفی، عومەر بازیانی، کامەران مۆریاسی، دڵشادە سوری کەلاری، ئازاد عەزیزی کەلارو ئەبو جیهادی سلێمانی.

حەسەن سۆفیی دامەزرێنەری حەماس زیاتر لەژێر کاریگەریی بیروبۆچوونەکانی چەند بیریارێکی رادیکاڵی عەرەبدا بوو وەك ئەبوبەسیری یەمەنی و ئەبومحەمەد مەقدسی و ئەبوقەتادەی فەلەستینی کە لەنووسینەکانیاندا دیموکراسی و فرەحزبی بەکوفرو ئیلحاد دادەنێن و وا سەیری مێژوو دەکەن کە لەپەیدابوونی ئیسلامەوە دەستپێدەکات و تەنها یەك سیستمی سیاسی بەکەڵکی مرۆڤایەتی دێت کەخەلافەتی ئیسلامییەو جگە لەمە هەرچی هەیە بەکەڵکی مرۆڤ و خواپەرستی نایەت.

هیچ یەکێ لەدامەزرێنەرانی حەماس هیچ ئەزمونێکی سیاسیی نەبوو، زۆربەیان رۆشنبیرییەکی سیاسیی کرچ و کاڵیان هەبوو، زیاتر مەسەلەکانیان وا کۆبەند دەکرد کە لەجیهاندا ئیسلام و دژە ئیسلام هەیەو هەرچی دژی ئیسلامە شایستەی کوشتنەو تەنها یەك ڕێباز لەژیاندا راستە ئەویش ڕێبازی جیهادە لەپێناوی سەرخستنی ئیسلامدا.

هەموو دامەزرێنەرانی حەماس سەرەڕای ئەوەی کە بەشێکیان شاریی بوون، بەڵام کەلتوری لادێ بەسەریاندا زاڵبوو، هەر هەمووشیان نەیانتوانی بوو پێگەیەکی کۆمەڵایەتیی شایستە بەدەستبێنن. ئەوانە هەموویان بڕوای تەواویان بەوە هەبوو کە ئەرکی ئەوان لەژیاندا تەنها بەپەرستنی خوا داناکەوێ، بەڵکو دەبێ کۆمەڵ لەجاهیلییەت رزگاربکرێت بکرێتەوە بەموسڵمان.

ڕێکخراوی حەماس دیدێکی روونی بۆ مەسەلەکان نەبوو، زیاتر وەك گروپێکی توندڕەوی ناڕازی لەسیاسەتی بزووتنەوەی ئیسلامی و رق هەڵگرتوو لەیەکێتیی نیشتمانی خۆی دەنواندو داوایدەکرد هەڵمەتێکی فراوان بۆ لەناوبردنی یەکێتیی نیشتمانی ئەنجامبدرێت.

حەسەن سۆفی، رابەری گروپەکە، لەخۆی رانەدەبینی هیچ مەسەلەیەك بەنەرمی چارەسەربکات و لەسەرەنجامدا هەڵوێستە توندەکانی بەرامبەر بەبزووتنەوەی ئیسلامی و هەڵسوڕانی سیاسیی لەناو ئەندامانی بزووتنەوەی ئیسلامی بۆ هاندانیان لەدژی سەرکردەکانیان، گێچەڵێکی زۆریان بۆ نایەوە.

دواتر مەسەلەکە بەو ئەنجامە گەیشت کە سەرکردەکانی بزووتنەوەی ئیسلامی لەخورماڵ، دڵشاد کەلاری و مەلا مەروان و کەمال حسێن، هەڕەشەی ترسناکیان لەحەسەن سۆفی کرد کە ئەگەر خۆی و گروپەکەی دەست لەگێرەشێوێنی نەهێنن، لەخورماڵ دەریاندەکەن. ئەم تەنگژەیە یەکەم تەنگەژەی سەختی نێوان بزووتنەوەی ئیسلامی و گروپی حەماس بوو کە ئەگەر بەزوویی کۆنتڕۆڵ نەکرایە، رەنگە گێچەڵی گەورەتری لێ بکەوتایەتەوە.

تەنگژەکە بەوە چارەسەرکرا کەهەندێ لەئەندامانی ناو بزووتنەوەی ئیسلامی، لەوانە ئەحمەد سالار، توانییان هەردوولا بگەیەنن بەڕێککەوتنێکی سەرزارەکی کە بەهۆیەوە بزووتنەوەی ئیسلامی رازیبوو لەناوچەکەدا بمێننەوە بەو مەرجەی کە ئەندامانی حەماس هیچ هەڵسوڕانێکی سیاسیی هاندەرانە لەنێو ئەندامانی بزووتنەوەی ئیسلامیدا ئەنجامنەدەن.

ئەگەرچی هەردوولا بەسەرزارەکی بەڕێککەوتنەکە رازیبوون، بەڵام هەردووکیشیان بەدڵیان نەبوو. سەرکردەکانی بزووتنەوەی ئیسلامی لەخورماڵ لەوە دڵنیانەبوون کە دەتوانن هەڵسوڕانی سیاسیی ئەو گروپە یاخییە کۆنترۆڵ بکەن و پاش ڕێککەوتنەکەش هەر لێیان خانە گومان بوون.

ئەندامەکانی حەماسیش بۆ خۆیان بەسوکایەتییان دەزانی کەجڵەویان بگیرێ و هەڵسوڕانی سیاسییان لێ قەدەغە بکرێت. لەبەرئەوە شتێکی چاوەڕوانکراو بوو کە پابەندبوون بەڕێککەوتنەکە زۆر درێژەنەکێشێ، بەڵام ئەوەی دەستپێشخەریی لەپێشێلکردنی ڕێککەوتنەکە کرد، حەماس نەبوو، بەڵکو بزووتنەوەی ئیسلامی بوو. لەئاڵوگۆڕێکی دراماتیکیدا سەرکردەکانی بزووتنەوەی ئیسلامی لەخورماڵ لەکۆبوونەوەیەکی خۆیاندا بڕیاری دەستگیرکردنی حەماسیاندا، بەڵام بەرلەوەی دەست بەجێبەجێکردنی بڕیارەکە بکرێت، هەندێ لەدۆستانی حەماس لەناو بزووتنەوەی ئیسلامیدا هەواڵەکەیان بۆ حەماس دزە پێکرد.

یەك رۆژ بەرلەوەی دەست بەراونانیان بکرێت، ئەندامانی حەماس بارەگای خۆیان بەجێهێشت و خۆیان لەچیای پشت گوندی بانی شار شاردەوە. هەفتەیەکی نەبرد، دوو کەس لەدامەزرێنەرانی حەماس، ئازاد عەزیزو ئەبو جیهاد، لەژیانی راونراوان بێزار بوون و بەوانی تریان راگەیاند کەواز لەحەماس دێنن و دەچنەوە بۆ ناو ریزەکانی بزووتنەوەی ئیسلامی، بڕیارەکەشیان بەکردەوە جێبەجێکرد. ئەمە کاریگەریی خراپی لەسەر ئەندامەکانی تر بەجێهێشت، بەڵام نەك بەو ئەندازەیەی کەواز لەبیرۆکەکە بێنن.

جگە لەهەڵمەتی گرتنی لایەنگرانی حەماس لەخورماڵ، هیچ هێرشێك نەکرایە سەر ئەو ئەندامانەی حەماس کە لەچیاکاندا خۆیان شاردبووەوە، بەڵام ئەوانە لەژێر هەڕەشەدا ژیانیان بردەسەر.

بەدرێژایی چەندین مانگ حەسەن سۆفی بەو بەڵێنەی پابەندبوو کەهیچ گێچەڵێك بۆ بزووتنەوەی ئیسلامی نانێتەوەو ئەندامەکانی لەدژی سەرکردەکانیان هان نادات. لەڕاستیدا حەماس، سەرەڕای بچووکیی، دۆست و لایەنگرانێکی زۆری لەناو ریزەکانی بزووتنەوەی ئیسلامیدا هەبوو، بەڵام ئەوەی وایکرد ژمارەیەکی کەمی ئەندامانی بزووتنەوەی ئیسلامی پەیوەندیی پێوەبکەن، توانای ماددیی کزی گروپەکە بوو کە لەخۆی رانەدەبینی بتوانێت ژمارەیەکی زۆر چەکدار بەخێوبکات.

لەکۆتایی ساڵی 1998دا رووداوێکی گورچکبڕ کاریگەریی زۆری لەسەر حەماس بەجێهێشت. حەسەن سۆفی رابەری گروپەکە بەدزییە چووبووە هەڵەبجەو ماوەیەك لەوێ، لەلای ئەندامانی گروپەکەی، خۆی شاردبووەوە، زۆری نەبرد هەواڵی کوژرانی حەسەن سۆفی بەسەرکردەکانی تری حەماس گەیشت و وردەکارییەکانی کوشتنەکەی هەر بەتەمومژیی مایەوە.

دە رۆژ پاش کوژرانی حەسەن سۆفی، بزووتنەوەی ئیسلامی هەڵمەتێکی بۆ گرتن و راونانی ئەندامانی حەماس دەستپێکردو لەو هەڵمەتەدا سێ لەدامەزرێنەرانی حەماس، عومەر بازیانی و کامەران مۆریاسی و دڵشاد عەزیز، لەناو خورماڵ دەستگیرکران.

بەدرێژایی دوو مانگ لەزینداندا هیچ تۆمەتێك ئاراستەی دەستگیرکراوەکان نەکراو هیچ گوشارێکی جەستەیی و سایکۆلۆژیشیان نەخرایەسەر. پاش دوو مانگ لەسەودایەکی ئاساییدا ئەندامە گیراوەکانی حەماس ئازادیی خۆیان بەهەڵوەشاندنەوەی حەماس کڕییەوە.

ئەگەرچی هیچ شتێك نیشانی نەدەدا کە تا چەند راستگۆن لەو پەیمانەیان، بەڵام بزووتنەوەی یەکبوونی ئیسلامی ئامادەبوو بەپەیمانە سەرزارەکییەکەیان رازی بێت.

لێرە بەدواوە، ئەندامە دامەزرێنەرەکانی حەماس بڵاوەیان لێکردو ماوەیەك لەسیاسەت دوورکەوتنەوە، بەڵام هەر هەموویان بەردەوام لەژێر چاودێریدا مانەوە.

پاش حەسەن سۆفی، عومەر بازیانی ئەرکی هێشتنەوەی حەماسی بەزیندوویی گرتەئەستۆ. عومەر بازیانی، کەناوی راستەقینەی ئیبراهیم عەبدولکەریم عەزیز کەریم-ەو لەدایکبوی ساڵی 1971ی کەرکوکە، لەدۆخێکی سایکۆلۆژیی دژواردا پەیوەندیی بەبزووتنەوەی ئیسلامییەوە کردبوو. مێژوی پەیوەندیکردنی بۆ ساڵی 1991 دەگەڕێتەوە، کاتێك بەهۆی گەڕانەوەی هێزەکانی ڕژێمی عیراق بۆ کەرکوك ناچاربوو پەنا بۆ ئێران بەرێت. لەوێ، لەئۆردوگایەکی ئاوارەکان لەنزیك شارۆچکەی سەقز سێ مانگی ناخۆشی گوزەراند. هەر لەوێش بەهۆی دوو مەلاوە کەیەکێکیان سەر بەبزووتنەوەی ئیسلامی بوو، ئەوی تریان سەر بەئیخوانی موسلمین بوو، پەیوەندییەکی سەرەتاییی لەگەڵ بۆچوونەکانی ئیسلامی سیاسیدا پەیداکرد. پاش گەڕانەوەی بۆ کەرکوك، چووەوە سەر خوێندن و شەشی ئامادەیی تەواوکرد، بەڵام باری ئابووریی خراپی ڕێی پێنەدا درێژە بەخوێندن بدات و لەم سۆنگەیەوە ماوەیەك دوکانێکی بچووکی بۆ خۆی دانا.

هیچ شتێك ئاماژە بۆ ئەوە ناکات کە لەو ماوەیەدا، پەیوەندیی نهێنیی بەبزووتنەوەی ئیسلامییەوە هەبووبێت، بەڵام پێدەچێ لەو ماوەیەدا بڕیاری دابێ بچێتە ریزییەوە. بۆیە ساڵی 1992 کەرکوکی بەجێهێشت و روویکردە سلێمانی و دەم و دەست پەیوەندیی بەمەڵبەندی شەشەوە کرد. حەوت مانگ پاش پەیوەندیی بەبزووتنەوەی ئیسلامییەوە پلەی ئەمیری پێدرا. پێ بەخشینی ئەم پلەیە دەشێ ئاماژە بێت بۆ بەهرەکانی لەبواری ڕێکخستنی چەکدارەکاندا. بۆ ماوەی نزیکەی ساڵێك ئەمیری تیپ بوو. بازیانی دەیتوانی لەوە زیاتر گەشە بکات، بەڵام ئەوەی ڕێی لەو گەشەکردنەی لەناو بزووتنەوەدا گرت، ئەوە بوو کە لەکاتی شەڕی نێوان یەکێتیی نیشتمانی و بزووتنەوەی ئیسلامیدا لەساڵی 1993دا بەپێچەوانەی ئەوەی کە لێی چاوەڕوان دەکرا، هەڵوێستێکی دلێرانەی نەنواندو پاش برانەوەی شەڕەکە بەچەند مانگێك خۆی و پێنج چەکداری تر لەدەوروبەری شارۆچکەی عەربەت خۆیان تەسلیم بەهێزەکانی یەکێتیی نیشتمانی کرد. ئەم ئەزموونە رقێکی زۆری بەرامبەر بەیەکێتیی نیشتمانی لەلا دروستکردو هانیدا بەدزییەوە پەیوەندی بەبزووتنەوەی ئیسلامییەوە بکات، ئەگەرچی بەڵێنیدابوو کەچیتر پەیوەندی لەگەڵ بزووتنەوەی ئیسلامیدا دانامەزرێنێ.

دواتر، سلێمانیی بەجێهێشتو چوو بۆ خورماڵ کە لەوکاتەدا لەژێردەستی بزووتنەوەی ئیسلامیدا بوو، لەوێدا عەبدولحەمید کەرکوکیی ئەمیری هێزی کەرکوك خستیە پاڵ هێزەکەیەوە. بەڵام لەوێ باری ئابوریی بەرەو خراپ بوون چوو، ناچاربوو واز لەچەکداریی بێنێ و دەست بەدوکانداری بکات.

کاتێك بازیانی لێپرسراوێتی بەڕێوەبردنی حەماسی گرتەدەست، بارودۆخی گروپەکە لەهەموو روویەکەوە لەوپەڕی خراپیدا بوو، بەڵام سووربوونێك لەلای ئەندامانی حەماس لەسەر خۆڕاگرتن لەئارادا بوو.

وێنەی عومەر بازیانی (ئیبراهیم عەبدولکەریم عەزیز کەریم)

کە بۆ یەکەمجارە کوردستانی نوێ بڵاویدەکاتەوە

لەئەڵقەی چوارەمی ئەم زنجیرە وتارەدا

شاندێکی گروپی حەماس بەیارمەتی ئەبو قەتادەی فەلەستینی بەرەو ئەفغانستان دەکەونەڕێ